

Oikeusministeriölle

Asia

Lausunto todistelutoimikunnan mietinnöstä ”Todistelu yleisissä tuomioistuimissa” (oikeusministeriön julkaisusarja Mietintöjä ja lausuntoja 69/2012). Mietintöön liittyy selvitys ”Vertailua eräistä todistusoikeudellisista kysymyksistä Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa” (oikeusministeriön julkaisusarja Selvityksiä ja ohjeita 65/2012).

Lausunnon antaja

Julkiset oikeusavustajat ry
 Ismo Kautto, yhdistyksen sihteeri
 julkinen oikeusavustaja, varatuomari
 Rauman oikeusaputoimisto, Uudenkaupungin sivutoimipaikka
 Sepänkatu 3, 23500 UUSIKAUPUNKI
 ismo.kautto@oikeus.fi
 Puh. 029 56 60480
 Faksi 029 56 60489

LAUSUNTO

1. Velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta

Oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun koottaisiin säännökset, jotka koskevat oikeutta tai velvollisuutta kieltäytyä todistamasta. Julkiset Oikeusavustajat ry pitää hyvänä sitä, että oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan todistamiskiellon alaa koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin.

Todistelukiello tulisi koskemaan tietoja, jotka oikeudenkäyntiasiamies ja -avustaja on saanut hoitaessaan oikeudenkäyntiin liittyvää tehtävää, antaessaan oikeudellista neuvontaa päämiehen oikeudellisesta asemasta esitutkinnassa tai muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa taikka antaessaan oikeudellista neuvontaa oikeudenkäynnin käynnistämiseksi tai sen välttämiseksi. Asianajajalle, julkiselle oikeusavustajalle ja niin sanotulle lupalakimiehelle säädettäisiin kiello ilman lupaa todistaa yksityisen tai perheen salaisuudesta, josta hän on muussa kuin edellisessä kappaleessa tarkoitettussa tehtävässään saanut tiedon. Tuomioistuimien voisi kuitenkin kiellon estämättä määrätä henkilön todistamaan, jos erittäin tärkeät syyt sitä vaativat.

2. Kirjallisen kertomuksen käyttökielto ja todisteen hyödyntämiskielto

Voimassa olevan oikeuden mukaan oikeudenkäyntiä varten annettua yksityisluonteista kertomusta taikka esitutkintapöytäkirjaan tai muulla tavoin tallennettu kertomusta ei saa käyttää todisteena oikeudenkäynnissä. Tästä on kuitenkin säädetty eräitä poikkeuksia.

Ehdotuksen mukaan lakiin lisättäisiin kaksi uutta perustetta poiketa pääsäännöstä. Ensinnäkin jatkossa saataisiin käyttää yksityisluonteista kertomusta riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, jos kaikki asianosaiset tähän suostuvat.

Julkiset Oikeusavustajat ry pitää tätä ehdotusta hyvänä; tästä ei pitäisi tulla mitään ongelmia, koska hyödyntäminen edellyttäisi kaikkien asianosaisten suostumusta.

Toiseksi laajennettaisiin mahdollisuutta käyttää esitutkinnassa annettua ja ääni- ja kuvataallenteelle tallennettua kertomusta. Voimassa olevan oikeuden mukaan tällaista kertomusta voidaan käyttää todisteena oikeudenkäynnissä, jos kertomuksen antaja ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jos hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt ja jos syytetylle on varattu tilaisuus esittää kuultavalle kysymyksiä. Vastaava sääntely ehdotetaan nyt ulotettavaksi rikoslain 20 luvun 1–7 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen asianomistajaan hänen iästään tai henkisen toiminnan valmiuksista riippumatta. Esitutkintalakia täydennettäisiin säännöksellä tällaisen seksuaalirikoksen asianomistajan kuulustelemisesta ja sen tallentamisesta.

Julkiset Oikeusavustajat ry katsoo, että ehdotuksen tarkoitus on sinänsä hyvä, mutta se voi aiheuttaa ongelmia vastaajan oikeusturvan kannalta. Rikosprosessissa on olennaista se, että vastaaja pääsee esittämään kysymyksiä asianomistajalle. Käytännössä käy usein niin, että vastaajalla ei ole ollut esitutkinnassa avustajaa, ja kysyttäessä hän on ilmoittanut poliisille, että hän ei halua esittää kysymyksiä asianomistajalle. Kun vastaaja saa sitten syytteen, ja kääntyy avustajan puoleen, tulee hyvin usein ilmi, että avustaja haluaisi esittää asianomistajalle tarkentavia kysymyksiä. Vastaaja on kuitenkin esitutkinnassa jo luopunut kyselyoikeudestaan, ja tähän vedoten syyttäjä voi käyttää videolle tallennettua kertomusta sellaisenaan todisteena. Julkiset oikeusavustajat katsoo, että ehdotettua sääntelyä laadittaessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että vastaajalle kuuluva kyselyoikeus turvataan koko rikosprosessin aikana eli esitutkinnasta oikeudenkäyntiin.

3. Asiantuntija

Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun mukaan asiantuntijan nimeää tuomioistuin asianosaisia kuultuaan. Jos asianosaiset itse nimeävät asiantuntijan, häneen sovelletaan eräin poikkeuksin, mitä todistajasta on säädetty. Tästä seuraa, että asianosaisen nimeämältä asiantuntijalta ei suoranaisesti edellytetä rehellisyyttä tai taitavuutta, eikä hänen tarvitse olla puolueeton asiaan tai asianosaiseen nähden, kuten tuomioistuimen nimeämän asiantuntijan.

Nyt esitetään, että tuomioistuimen päätösvallassa nimetä ”aito” asiantuntija luovuttaisiin. Vastuu näytön hankkimisesta olisi asianosaisilla. Tuomioistuin voisi edelleen oma-aloitteisesti hankkia asiantuntijanäyttöä riita-asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu, ja eräin rajoituksin rikosasioissa.

Julkiset Oikeusavustajat ry pitää ehdotusta hyvänä. Käytännössähän asianosaiset joka tapauksessa huolehtivat itse asiantuntijatodistelusta, ja tuomioistuimet nimeävät asiantuntijoita hyvin harvoin. Syynä tähän voi olla se, että asianosaisten on jo haastehakemuksessa nimitävä todisteensa. Sääntely ei ole ollut linjassa sen kanssa, että nykyisin pidetään nimenomaan asianosaisten tehtävänä esittää tarvittava näyttö.

Voimassa olevan lain mukaan asianosaisen nimeämään asiantuntijaan sovelletaan todistajaa koskevia säännöksiä, joten kyseinen asiantuntija saa olla käsittelyssä läsnä vain sen verran, mitä hänen kuulemisensa vaatii. Tällaisen asiantuntija läsnäolo muutenkin käsittelyssä voisi kuitenkin olla tarpeellista asian perusteellisen käsittelyn turvaamiseksi. Esimerkiksi jos tällainen asiantuntija on tutkinut kiinteistön, jonka kauppa halutaan purettavaksi tai kauppahintaa alennettavaksi, hänen läsnäolonsa kiinteistön katselmuksessa olisi perusteltua. Julkiset Oikeusavustajat ry katsoo, että asianosaisen nimeämän asiantuntijan läsnäolon salliminen laajalti koko riita-asian käsittelyssä olisi käyttökelpoinen uudistus. Esimerkiksi katselmuksessa asiantuntija voisi tehdä paikan päällä tarkemmin selkoa havainnoistaan ja niistä tekemistään johtopäätöksistä.

Uudessakaupungissa helmikuun 1. päivänä 2013

Ismo Kautto
julkinen oikeusavustaja
hallituksen sihteeri
Julkiset oikeusavustajat ry:n puolesta